

VESZPRÉMY MÁRTON

Hunyadi Mátyás és Corvin János születési időpontja

A horoszkóp mint forrás

Mátyás királyunk nem uralkodói családban látta meg a napvilágot, bár apja, Hunyadi János kormányzó kétségtelenül a legnagyobb hatalommal bíró emberek egyike volt az országban. Értelemszerűen nem álltak krónikások és udvarnokok a szépreményű újszülött bölcsőjénél, így – bár kivételesen ismerjük kolozsvári szülőházát – születésének dátuma nem maradt ránk a nagy király történetét az utókor számára megőrző kódexekben vagy terjedelmes családfákban. Sokáig még világrajövetelének éve sem volt egyértelmű a történelmi kutatás számára. A kortársak híradásai egymásnak ellentmondó adatokat közölnek. Az ezek által okozott kavargást Fraknói Vilmos *Hunyadi Mátyás király 1440–1490*¹ című művében próbálta föloldani, és az 1440-es dátum mellett tette le voksát. Művében külön jegyzetben tárgyalja Mátyás születésének kérdését. Áttekinti, hogy a kortárs írók szerint a király hányadik évében járt egyes események bekövetkezésekor: ebből kitűnik, hogy az adatok kezelésében való pontosság nem tartozott a humanista történetírók erényei közé. A források alapján két lehetőség merült fel: az 1440-es vagy az 1443-as születés. Az utóbbi mellett szól Lapidius Cervinus (Ilija Crijević raguzai költő) emlékbeszéde, melyet Mátyás halála után tartott Ragusa városában. Ez a legkorábbi forrásunk, amelyben a születés pontos napja szerepel: 1443. február 23. A régebbi történetírók Fraknói Vilmos előtt Mátyás születését 1443-ra tették, az 1440-et pártoló új vélemény azonban annyira elterjedt, hogy még a tankönyvekbe is bekerült. A forrásokban jelentkező ellentmondásokat kiváló történészi munkával és logikus következtetéssel Guoth Kálmán magyarázta meg. 1943-as tanulmányában² sorra veszi a 11 történetírói forrást, mely Mátyás születésére vagy életkorára vonatkozik, és következetesen végigvitt oknyomozó érveléssel bizonyítja az 1443. február 23-i dátum helytállóságát.³ (Azon források szerzői, amelyek az 1440-es születést támasztják alá, részben nem rendelkezettek pontos információkkal a leendő király életkoráról, részben pedig öregbíteni kívánták Mátyást, hogy nagykorúsága ne legyen kétséges.) Legújabbban Kubinyi András is

¹ FRAKNÓI Vilmos: *Hunyadi Mátyás király 1440–1490*. Bp. 1890. 13, 73–74.

² GUOTH Kálmán: *Mikor született Mátyás király?* Kolozsvár, 1943. Nagy Jenő és fia. /A Kolozsvári Szemle Könyvtára 10./

³ Az erdélyi szász hagyomány tükröződik az 1740. évi török Névtelen 1443-as adatában. *A magyarok története. Tarih-i Üngürüs, Madzsar Tarihi*. Ford.: BLASKOVICS József. Bp. 1982. Magvető Kiadó, 447. /Magyar Hírmondó/

határozottan tévesnek ítélte⁴ az 1440-es dátumot. Állításához nem fűzött jegyzetet, mivel mind magyar, mind angol nyelvű könyve lábjegyzetek nélkül jelent meg.

A király születésére vonatkozó forrásoknak különleges csoportját képezik a korban rendkívüli népszerűségnek és megbecsülésnek örvendő horoszkópok. Mátyás születésének ma elfogadott időpontját éppen e fennmaradt horoszkópok alapján ismerjük.⁵ Huszti József hívta fel a figyelmet klasszikus tanulmányában, a „Magyar királyok horoszkópjai egy vatikáni kódexben” című írásában⁶ egy, Krisztina svéd királynő (1626–1689) könyvtárából a Vatikáni Könyvtárba (Biblioteca Apostolica) került kódexre,⁷ melyben a többi között megtalálható Hunyadi Mátyás, II. Lajos, I. Ferdinánd és I. Miksa király (II. Miksa néven német-római császár) horoszkópjai. A horoszkópokat Fraknói Vilmos nem említi a források között, ahogy az 1940-es reprezentatív Mátyás-émlékkönyv⁸ sem tud róluk (feltételezi egykori létezésüket, de elveszetteknek véli őket).

Mátyás horoszkópábrájának a közepén az 1443. február 23-i dátum olvasható, és a hazai történettudomány ezt fogadta el érvényes születésnapként. A február 23-i dátum még két helyen szerepel ezen a kéziratban kívül: egy krakkói Mátyás-horoszkópban és a raguzai szónok beszédében. Huszti véleménye szerint mind a három dátum egy forrásra vezethető vissza: Mátyás ezt az időpontot tartotta saját születési idejének. Neki magának azért lehetett szüksége az információra, hogy az alapján fel lehessen állítani horoszkópját (az asztrológia jelentőségéről a későbbiekben lesz szó). Ezt a képletet feltehetőleg később lemásolták további kódexekbe is, amin nincs mit csodálkoznunk, hiszen Közép-Európa egy regionális nagyhatalmának uralkodójáról volt szó. Így már a gyászbeszédbe is az akkor „elfogadott”-nak tekintett, a horoszkópokon is szereplő dátum került.

⁴ KUBINYI András: *Mátyás király*. Bp. 2001. Vince Kiadó, 7; angolul: KUBINYI, András: *Matthias Rex*. Bp. 2008. Balassi Kiadó, 23.

⁵ LUPESCU Radu: *Hunyadi Mátyás: az őstől a hatalom küszöbéig*. In: *Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490*. Szerk.: FARBAKY Péter, SPEKNER Enikő, SZENDE Katalin, VÉGH András. Bp. 2008. BTM, 35–49. 47–49.

⁶ HUSZTI József: *Magyar királyok horoszkópjai egy vatikáni kódexben*. = Magyar Könyvszemle (35.) 1928. 1–10. <http://epa.oszk.hu/00000/00021/00181/pdf/001-010.pdf> (2011. április 10.)

⁷ Vatikáni kézirat Reg. Lat., 1208. sz. kézirat. A kéziratra l. még: KRISTELLER, Paul Oskar: *Iter Italicum: Vol. II, Italy, Orvieto to Volterra, Vatican city a finding list of uncatalogued or incompletely catalogued humanistic manuscripts of the Renaissance in Italian and other libraries*. London–Leiden, 1967. The Warburg Institute – E. J. Brill. Reprint: 1977. Brill, 597. A kolligátum kéziratból kiadták Stifer 1551-es, Königsbergben másolt munkáját (1–33. fol.): STIFEL, Michael: *Kurzer Abriss der gesamten Lehre Euklids im zehnten Buch seiner Elemente*. Ed.: Wolfgang MERETZ. Berlin, 1977. Selbstverl.; PELLEGRIN, E.: *Les manuscrits de la Reine de Suède au Vatican. Réédition du catalogue de Montfaucon et cotes actuelles*. Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1965. Studi e testi Vol. 238. 112, 2038–39-es szám; ez azt igazolja, hogy a kézirat valóban Krisztina királynő könyvtárával érkezett a Vatikánba.

⁸ SZATHMÁRY László: *Az asztrológia, alkémia és misztika Mátyás király udvarában*. In: *Mátyás király emlékkönyv születésének ötszázéves évfordulójára*. Szerk.: LUKINICH Imre. Bp. é. n. 413–452, különösen 433.

Husztai érvelésében egyetlen homályos pont maradt: vajon az asztrológus a nap mely pontjától számította az órákat, vagyis a nap kezdetét, amikor fölállította a képleteket? Husztai érezte az ezzel kapcsolatos bizonytalanságot. Lehetségesnek tartotta az órák éjféltől, reggel 6-tól vagy este 6-tól történő számítását, és feltételezte, hogy az első eset áll fenn. Itt azonban sajnos tévedett. Klasszika-filológusként nem volt elég tájékozódott az asztrológiai források terén, így nem ismerhette fel, hogy a horoszkópok szerzője, Magister Othmarus stettini csillagász⁹ déltől számította az órákat, és ezzel a nap kezdetét.

A rajzolt horoszkópábrák aszcendense pontosan meghatározza, hogy mai fogalmaink szerint hány órára van felállítva a képlet, a Hold helyzete pedig megmutatja, hogy melyik napra. A Föld kétfajta mozgása (a precessióval most nem foglalkozunk) következtében ugyanis minden nap egy adott időpontjában az ekliptika más pontja kel fel a horizonton, a Hold pedig a lassú bolygók járása mellett az óra másodpercmutatójához hasonlóan egyértelműen azonosítja, hogy egy hosszabb időszakon belül melyik napról van szó. Ezek a tények a csillagászok és az asztrológiában járatosak számára nyilvánvalók, valamint az asztrológiai számítógépes programokkal (Placidus, Urano) könnyűszerrel ellenőrizhetők. Ennek eredményeképpen, ha például a horoszkóp a felirat szerint „6 óra 37 percre” van felállítva, az nem hajnali 6 órát, hanem este 6 órát jelent, mivel az órákat déltől számolták.

I. Ferdinánd horoszkópjában¹⁰ a „10 óra” tehát ($10 + 12 = 22$) nagyjából este 10 órát, az aszcendens foka alapján egész pontosan CET (Central European Time, azaz közép-európai idő szerint) 23:13:58-at jelent. Az eltérések a helyi időből¹¹ vagy számolási pontatlanságból adódhatnak. Itt még abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az órák számításának eltérése nem okozott csúszást a napok számozásban.

I. Miksa horoszkópja a király és császár születésének hagyományosan elfogadott időpontjához képest (1527. július 31.) egy nappal későbbre, augusztus 1-jére van felállítva. A déli napkezdettől következően a „11 óra 11 perc” 23 órát, pontosan CET 23:23:40-et jelent. A ma általában elfogadott július 31-i születés mellett a szakirodalomban az augusztus 1. is elfordul, de ennek a problémának tisztázása nem jelen írás feladata.

II. Lajos horoszkópja másolási hibákkal tarkított. A horoszkópokra és a bolygóállások alapján egyértelmű, hogy a képlet 1506. július 1. CET 11:13:48-re van fölállítva, ami déli napkezdettől számolva 1506. június 30. „23 óráknak” felel meg. A kéziratban tisztán látszik, hogy az 1506-os évszám helyett 1505 szerepel. A következő történhetett: a másoló a képletet helyesen másolta le, ám ahogy az évet elírta, figyelmetlenségből elírta az órát is. Ezt a feltevést támogatja, hogy a Jupiter is rossz helyre van berajzolva. Mint Husztai írásából kiderül, a kódex szerzője más művekből

⁹ GUOTH: *i. m.* (2. jegyz.) 17.

¹⁰ A kódexben szereplő négy horoszkóp képét I. Husztai cikkében, illetve annak online elérhető változatában (*i. h.* 6. jegyzet).

¹¹ A helyi idő és a zónaidő közti különbség Budapest esetében 16 perc, így nálunk valójában 16 perccel „van több”, mint amennyit az órák mutatnak.

sietve állította össze ezt a gyűjteményt, a gyors másolás pedig szükségszerűen hibákat vont maga után. Ugyanakkor elgondolkoztató, hogy a másik három horoszkópban nincsenek hibák. Az sem kizárt, hogy a tévedések már az eredetiben is jelen voltak. Erre csak akkor adhatnánk végérvényes választ, ha egyértelműen meg tudnánk határozni, mely kódexekből állította össze művét a kompilátor.

Mátyás horoszkópjánál ugyancsak a déli napkezdet okozta a zavart. A horoszkópraiz felirata, miszerint Hunyadi Mátyás 1443. február 23-án „15 óra 7 perc 34 másodperc-
kor” született, a mai napkezdettel számolva 1443. február 24. (!) nagyjából hajnali 3 óra, pontosan CET 2:54:40. Ha megnézzük ennek a percnak a csillagállásait, azt találjuk, hogy az pontosan megfelel a rajzolt képletnek (Hold az I. házban, Bak 9°). A horoszkópon egyértelműen látszik, hogy a Nap a horizont alatt van: semmiképpen sem jelenthet délután 3 órát. Ez azért különösen jelentős tény, mert Huszti a horoszkóp alapján következtetett vissza Mátyás születésének napjára, egyébként a már említett Lampridius Cervinus értesülését alátámasztandó. Hunyadi János fiatalabb fia tehát – ha a horoszkópot igaznak fogadjuk el – mai fogalmaink szerint február 24-én látta meg a napvilágot Kolozsvárott, amit az asztrológusok időszámítási szisztémája még február 23-ának tekintett. A kéziratban leírt szám tehát más jelent, mert az asztrológia másként értelmezte a nap fogalmát. A horoszkópról pedig minden további nélkül átkerülhetett a február 23-i forma a gyászbeszédbe (vagy akár a köztudatba is), így a két forrás nem mond ellent egymásnak. Guoth Kálmán hívja fel rá a figyelmet: a szónok beszédében a születés óráját asztrológiai fogalmakkal határozza meg („az ég tetőpontja”, „12-ik állomás”), így forrása minden kétséget kizárólag egy horoszkóp volt.¹² Huszti megkockáztatja, hogy Lapridius értesülésének forrása Giovanni Gazulo (Gazulo János, Ivan Gazulič) raguzai csillagász lehetett (akit korábban Mátyás az udvarába hívott, de ő idős korára való tekintettel visszautasította a meghívást), Guoth pedig egyértelműen ezen a véleményen van. Mint már említettük, a Krisztina királynő könyvtárából származó kódexben található horoszkópon kívül ismerünk még egyet, ami Mátyás születésének csillagzatát ábrázolja. Ezt Szádeczky Lajos fedezte fel,¹³ ám nem adta ki, csak beszámolt róla. A horoszkóp képe szerepel azonban Végh András

¹² A horoszkóp leírása a szónoki beszédben némileg pontatlan, mivel kolozsvári születésnél Mérleg Medium Coeli esetén a 12. ház nem eshet a Bak jelbe. A tévedés azonban érthető, Lapridius maga tudomásunk szerint nem volt asztrológus. A beszédet l. *Analecta recentiora ad historiam renascentium in hungaria litterarum spectantia*. Ed.: Stephanus HEGEDŰS. Bp. 1906. MTA, 42–67. 51.

¹³ SZÁDECZKY LAJOS: *Lengyelföldi levéltárakról*. = Századok (15.) 1881. 313–331. A krakkói magyar vonatkozású horoszkópokra l. újabban *Biblijoteka Jagiellonska. Katalog wystawy rękopisów i druków polsko-węgierskich XV i XVI wieku*. Szerk.: Aleksander BIRKENMAIER, Kazimierz PIEKARSKI. Kraków, 1928. Drukarnia W. L. Anczyc i Spółka, 14–15; AMEISENOWA, Zofia: *The Globe of Martin Bylica of Olkusz: and Celestial Maps in the East and in the West*. Wrocław–Kraków–Warszawa, 1959. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Fig. 4; ROSINSKA, Grazyna: *Scientific Writings and Astronomical Tables in Cracow: a Census of Manuscript Sources (XIVth–XVIth centuries)*. Wrocław–Warszawa et al., 1964. Ossolineum, Polish Academy of Sciences Press, Nr. 721, 1050, 1246, 1249. Itt köszönöm meg Dr. hab. Jacek Soszyński segítségét, aki rendelkezésemre bocsátotta a még kiadatlan, Krakkóban őrzött horoszkópok másolatát.

„Egy reneszánsz felirat töredékei és a budai királyi palota csillagképei”¹⁴ című írásában. A krakkói horoszkóp másodpercre pontosan megegyezik a vatikánival; igen valószínű, hogy közös forrásra vezethetők vissza.

Ugyanígy értelmezhető a királlyá választás időpontja, mely a vatikáni horoszkóp mellett jegyzetként szerepel (1458. január 23. „22 óra 28 perc”) is, mely Thomasi velencei követ szerint valójában 1458. január 24-én történt. A horoszkóp jegyzete 1458. január 24. délelőtt 10 óra 28 percet jelent helyi idő szerint. A koronázásnak a kódexben jegyzetként szereplő időpont-megjelölése 1464. március 18. „20 óra 4 perc”, pedig – mint Huszti kifejti – a történelmi adatok alapján a koronázás március 29-én, zöldcsütörtökön történt. Itt sem történt más – a kompilátor elírta a koronázás napját: 28-a helyett 18-át rótt a papírra. A március 28. „20 óra 4 perc” pedig éjfélel napkezdetre átszámítva nem más, mint 1464. március 29. 8:04 helyi idő szerint. Ez a reggeli óra már megfelel a koronázás szertartásának, és nem kell holmi „adminisztratív eseményre” gondolnunk, ahogy Huszti feltételezte. Így feloldódnak a dátumbeli eltérések okozta ellentmondások, melyekre Huszti nem talált magyarázatot.

Nem én vagyok az első, akinek mindez feltűnt Mátyás születési horoszkópjával kapcsolatban. Annak idején Guoth Kálmán is felhívta a figyelmet a napok elcsúszásának tényére *Mikor született Mátyás király?* című, korábban említett írásában, ám ez láthatóan elkerülte a történészek figyelmét, így a február 24-i dátum nem honosodhatott meg a hazai szakirodalomban. Pedig, amint Guoth is megemlíti, olyan egyértelmű, hogy a későbbi király 24-én, azaz Mátyás-nap reggelén jött világra. (A gyermekeket tudvalevőleg gyakran arról a szentről nevezték el, akinek ünnepe a kisded születésnapjára esett.)

Meg kell emlékeznünk a széles látókörű, kiváló klasszika-filológus, Bollók János alapos asztrológiai vonatkozású tanulmányáról is.¹⁵ Ebben tárgyalta Mátyás király születési horoszkópját, de annak ellenére, hogy Janus Pannonius esetében felismerte az órák déltől történő számolását, a dátumban okozott elcsúszás nem tűnt föl neki. Ő Janus Pannonius epigrammái alapján az 1440-es születési évet támogatja, érvelését azonban ebben az esetben nem érezzük kellően megalapozottnak.

Eddigi olvasmányaim között Mátyás király születésének napjaként egyébként egyetlen helyen találkoztam a február 24-i, a horoszkóp alapján helyesnek tartott dátummal: az *Encyclopedia Britannicában*.¹⁶ A szócikk az online kiadás tanúsága szerint Elekes Lajos munkáján alapul, így feltételezhető, hogy ő olvasta Guoth Kálmán munkáját.

¹⁴ VÉGH András: *Egy reneszánsz felirat töredékei és a budai királyi palota csillagképei*. = Művészettörténeti Értesítő (59.) 2010. 211–232. A Mátyás-horoszkópot tartalmazó kézirat lelőhelye Krakkó, Biblioteka Jagiellońska, BJ 3225, 8.

¹⁵ BOLLÓK János: *Asztrális misztika és asztrológia Janus Pannonius költészetében*. = Irodalomtörténeti Közlemények (98.) 1994. 299–328. Megjelent újabban: Uő: *Asztrális misztika és asztrológia Janus Pannonius költészetében*. S. a. r.: DÉRI Balázs. Bp. 2003. Argumentum Kiadó.

¹⁶ *Mátyás, I.* In: *Britannica Hungarica világciklopediája*. 1–20. Főszerk.: HALÁSZ György. Bp. 1994–2009. Magyar Világ 12: 428–429.

Egy másik esetben szintén egy horoszkóp az egyetlen forrásunk a születés időpontjára vonatkozóan: Corvin János születése kapcsán. Mátyás törvénytelen fiának szintén két horoszkópja maradt fenn, ám ezek eltérnek egymástól a születés órájának és percének tekintetében. Mindkettőről tudósít Schönherr Gyula.¹⁷ Az első kézirat¹⁸ valójában két horoszkópábrát és egyéb információkat tartalmaz. Megtudjuk belőle, hogy Corvin János „1473. április 2-án, 9 óra 29 perc 15 másodperckor” született. Elég azonban egy pillantást vetnünk a képletre, hogy lássuk: a Nap a horizont alatt található, tehát a „9 óra” nem jelenthet 9 órát: újfent az órák déltől történő számításával van dolgunk. Az időpont az órák éjféltől történő számítása esetén az aszcendens alapján 1473. április 2. CET 21:13:12. A kísérszövegből megtudjuk ezenfelül, hogy az utód 1472. július 14-én éjféltől egy órával fogantatott. Joggal feltételezhetjük, hogy ezt is a déli napszámítás szerint értették. Eszerint a fogantatás időpontja mai fogalmaink szerint 1472. július 15., nagyjából hajnali 1 óra. (Ennek forrásértéke azonban elég kétséges: egy szerelmi légyott alkalmával még kevesebb tanú szokott jelen lenni, mint egy szülésnél.) A második horoszkóp Corvin János 12. születésnapjának bolygóállásait mutatja, és ún. „Nap-visszatérés képlet” vagy szolárrevolúció. A szolár az asztrológiai prognózis egy formája: minden évben arra a pillanatra állítják fel, amikor a Nap pontosan visszatér a születési horoszkópban elfoglalt eredeti helyére. A 12. születésnap egyben az ekliptikát nagyjából 12 év alatt megtevő Jupiter visszatérése is. Ennek időpontja a kéziratban szereplő időmegjelölés alapján „1485. április 2. 7 óra 18 perc 3 másodperc”, mely az aszcendens alapján valójában 1485. április 2. CET 19:02:50. (Schönherr cikkébe két helyen is sajtóhiba csúszott: 13. születésnapról és 1484-ről olvashatunk nála.) Először mindkét horoszkóp a *Magyar Könyvszemlé*ben jelent meg.¹⁹

A második, a „krakkói kisebb” horoszkóp²⁰ Schönherr szerint Ilkus Mártonnak (a lengyel Marcin Bylica z Olkuszat),²¹ Mátyás asztrológusának a munkája lehet, akárcsak a krakkói Mátyás-horoszkóp Huszti és Szádeczky véleménye szerint. (Marcin Bylica szintén Rómából érkezett Mátyás udvarába Regiomontanuszal együtt.)²² Itt a születés ideje „1473. április 2. 14 óra 7 perc 12 másodperc”; ha azonban alaposabb vizsgálat alá vetjük a bolygóállásokat, rájövünk, hogy ebben az esetben is déltől számították az órákat, tehát a születés ideje a mai felfogás szerint az aszcendens alapján 1473. április 3. CET 1:47:19. Ismét van tehát egy nap eltérés a nap kezdetének eltérő felfogásából adódóan. (Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a korban az órák és a napkezdet déltől történő számítása asztrológus körök-

¹⁷ SCHÖNHERR Gyula: *Hunyadi Corvin János 1473–1504*. Bp. 1894. 18–19, ill. 32–33. közti képoldal.

¹⁸ *Horoscopium e nativitate Iohannis Corvini filii regis Ungariae*. Krakkói Egyetemi Könyvtár (ma Biblioteka Jagiellońska) BJ. 2828. sz.

¹⁹ CSONTOSI János: *Corvin János két Horoscópja*. = Magyar Könyvszemle (5.) 1880. 5–6. 381–387. <http://epa.oszk.hu/00000/00021/00065/pdf/381-387.pdf> (2011. április 14.)

²⁰ Krakkói egyetemi könyvtár (ma Biblioteka Jagiellońska) BJ. 3225. sz. 16.

²¹ KUBINYI: *i. m.* (4. jegyzet) 136.

²² VÉGH: *i. h.* (14. jegyzet) 218.

ben – legalábbis Közép-Európában – bevett szokás volt.) A történettudomány által jelenleg elfogadott születési dátum a két (félreértelmezett) születési horoszkópot alapul véve 1473. április 2. volt. Azonban, mint láthatjuk, az egyik valójában április 3-ra van felállítva. Tehát döntenünk kell, hogy melyiket fogadjuk el helyesnek. Ha ugyan dönthetünk, mivel egyik horoszkóp „valódisága” mellett sem szól több érv, mint a másiké mellett. Jelenlegi tudásunk alapján ugyanis csak annyit mondhatunk: Corvin János vagy április 2-án, vagy április 3-án született.

Talán Mátyás környezete sem tudta pontosan az időpontot (Mátyás nem tartózkodott Budán a gyermek születésekor), az anyának, Barbara Edelpöcknek azonban tudnia kellett; este negyed 10 és hajnali háromnegyed 2 között mégiscsak jelentős időkülönbség van. Lehet, hogy a két horoszkóp két rivális asztrológus szakmai véleménykülönbségét tükrözi, vagy talán csak különböző forrásokból jutottak az adatokhoz. Ha ez az utóbbi eset áll fenn, akkor Marcin Bylica munkáját kell előnyben részesítenünk; az udvari asztrológusnak feltehetőleg hiteles információk álltak rendelkezésére. Ám az sem kizárt, hogy az egyik horoszkóp propagandisztikus célokra, „a nyilvánosság számára” készült.

Ahogy a kutatás ezekkel a horoszkópokkal kapcsolatban tévedett, nem ismerve fel a képletre írt dátum és annak jelentése közötti különbséget, úgy más esetben is tévedhetett. Éppen ezért revideálandó minden olyan eset, ahol egy dátum meghatározásának egyetlen (vagy kulcsfontosságú) forrása horoszkóp.²³

Fölmerülhet bennünk a kérdés: vajon megbízható forrás-e a horoszkóp mint egy történelmi esemény dátumának jelölője? Itt különbséget kell tennünk az események

²³ A déli napszámítás érvényes III. Frigyes horoszkópjára is, ám itt nem okoz eltérést a napok számozásában. A horoszkópot Bollók János is közli (*i. h.* 15. jegyzet), de nem hivatkozik rá. Frigyes születési ideje ez alapján 1415. szeptember 21. CET 20:52:00. Mátyás és nagy politikai ellenfele horoszkópját együtt említi Melanchton, az előbbi hadi sikereit a születési képletben előnyösen álló Marsnak tulajdonítva, és ajánlja, hogy a fejedelmek is tájékozódjanak az asztrológia felől: MELANCHTON, Philipp: *Initia doctrinae Physicae*. Wittenberg, 1549. 57–58. II. Ulászló horoszkópját Végh András közli (*i. h.* 14. jegyzet). Ő is éjfél előtt született, így nincs eltolódás a napok számozásában. Születési ideje az aszcendens alapján 1456. március 1. CET 20:53:52. A születési képlet melletti horoszkóp kitöltetlen, az alatta felsorolt bolygóállások azonban az 1469. május 3. CET 8:27:23-nak megfelelő időpontra vonatkoznak. Ennél az eseménynél tehát a nap 2-áról 3-ára csúszik. A horoszkóp felirata az eseményt II. Ulászló cseh királlyá választásaként nevezi meg, ám az valójában Mátyás cseh királlyá választásának időpontja (és egyben Niccolò Machiavelli születésének napja). Ezek a bolygóállások voltak láthatóak a budai palota könyvtárában. A másik képen négy horoszkóp látható. Az első II. Ulászló cseh királlyá koronázása, a horoszkóp alapján 1471. augusztus 22. CET 8:48:40. A második II. Ulászló magyar királlyá koronázása. Ennek időpontja a horoszkóp szerint: 1490. szeptember 19. CET 9:34:32. Felhívjuk a figyelmet: ez egy nappal későbbi dátum, mint ami a történetírás köztudatában él! A másik két horoszkóp az 1499. augusztus 22. kb. CET 5:21:39, illetve 1499. szeptember 19. kb. CET 14:17 időpontra vannak fölállítva, ám a feliratok ezeket is a cseh és magyar királlyá koronázás képletének nevezik. A négy horoszkóp alatt valószínűleg prognosztikai eljárásokkal (direkciók, profekciók) kapcsolatos szimbólumok láthatóak. Ezekon felül ismertek még többek között Beatrix királyné és a Thurzó család egyes tagjainak horoszkópjai (WISLOCKI, Władisław: *Katalog Rekopisów Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Cracoviae, 1877–1888).

típusa szerint. Egy király koronázásának jelentőségével mindenki tisztában volt, valamint a résztvevők nagy száma miatt elég tanú áll rendelkezésre a dátum pontosságának igazolásához. Az ilyen jelentőségű, reprezentatív események horoszkópjait véleményem szerint nyugodtan használhatjuk történeti forrásként. Mátyás koronázása esetében is láttuk, hogy nincs ellentmondás a királlyá választás és a koronázás horoszkóp-időpontja, valamint az általunk elfogadott történelmi tények között. Némileg más a helyzet azonban a születésekkel. Egy síró csecsemő látványa nem sok jelét adja későbbi jelentőségének, felemelkedésének vagy hatalmának. Egy gyermek születése izgalommal teli esemény, melyen általában korlátozott számú személy van jelen. A társadalmi ranglétra alsóbb szintjein a pontos időpont általában nem is érdekel senkit: a gyermek úgyszólván vagy földműves lesz, mint az apja. Bár az asztrológia iránti érdeklődés és a bolygók hatásába vetett hit rangtól függetlenül jellemző lehetett a társadalom nagy részére, az asztrológiával való foglalkozás (a horoszkópok megrendelése és elkészítése) elsősorban mindig a vagyonosabb és a képzettebb rétegek időtöltése volt, nem utolsósorban azért, mert műveléséhez igen komoly matematikai ismeretekre volt szükség (pl. gömbháromszögtan, szférikus trigonometria). Nem véletlenül került ki számos asztrológus a csillagászok, matematikusok vagy később a mérnökök közül, hiszen ők rendelkeztek a képletek felállításához szükséges matematikai képzettséggel.

A születések időpontját illetően tehát könnyű tévedni, és könnyű meghamisítani azokat. Ahogy Huszti utalt rá, a reneszánsz tudósokat és Mátyást magát is érdekelte az asztrológia, ezért a születés idejét jelző horoszkóp akár hiteles (de legalábbis egykorú) forrásnak is tekinthető. A király születésekor, valamint a cseh trón megszerzésekor fennálló égi konstellációk (vagyis a két esemény horoszkópja) mennyezetfreskó formájában Mátyás budai palotájának termeit is díszítették.²⁴ Mátyás és az

²⁴ LÁNG, Benedek: *Unlocked Books. Manuscripts of Learned Magic in the Medieval Libraries of Central Europe*. University Park, PA, 2008. Pennsylvania State University Press, 237; BOUDET, Jean-Patrice–HAYTON, Darin: *Matthias Corvin, János Vitéz et l'horoscope de la fondation de l'Université de Pozsony en 1467*. In: *Matthias Corvin, les bibliothèques princières et la genèse de l'État moderne*. Éd.: István MONOK. Bp. 2009. OSzK, 205–213. 207. Mindkettejük forrása a budai vár freskóinak leírása a vonatkozó latin szöveg közlésével: BALOGH Jolán: *A művészet Mátyás király udvarában. I. Adattár*. Bp. 1966. Akadémiai Kiadó, 79–80. A kérdést 16. századi útleírások összehasonlító vizsgálatával Végh András oldotta meg véglegesen (*i. h.* 14. jegyzet). Ez alapján kiderül, hogy a királyi palota keleti szárnyában három horoszkóp is szerepelt falfestményként: Mátyás születési képlete mennyezetfreskó formájában, a cseh királlyá választás csillagállásai a könyvtár oldalfalán (éggömb és nem négyzetes horoszkópakra alakjában), valamint annak az időpontnak a konstellációi, amikor II. Ulászló „magyar király lett”. A horoszkópok korabeli értelmezése még nem térhetett el túlságosan az ókori felfogástól, melyet például Ptolemaiosz *Tetrabyblos* című klasszikus asztrológiai kézikönyvében találunk. PTOLEMY: *Tetrabyblos*. Ed.: F. E. ROBBINS. Cambridge, Mass. 1940. Harvard University Press (görög–angol kiadás). Vö. BARLAI Katalin–BORONKAI Ágnes: *Csillagászati kódexek a Corvina Könyvtárban*. = Meteor Csillagászati Évkönyv 1997. 192. Itt köszönöm meg Láng Benedeknek, hogy a témával foglalkozó, *Classificatory Strategies in Late Medieval Celestial Sciences in Central Europe* című disszertációját rendelkezésemre bocsátotta.

asztrológia kapcsolatát Huszti József vázolta *Janus Pannonius* című munkájában.²⁵ Amint arról 1459-es levelek tanúskodnak, az uralkodó rögtön trónra kerülése után udvari asztrológust kívánt foglalkoztatni (Huszti ebben az asztrológiát pártoló Vitéz János hatását látta). Giovanni Gazulo nem fogadta el meghívását, ám valamilyen módon kapcsolatban kellett maradnia Mátyás körével, ha valóban ismerte a király születésének pontos időpontját. Ennek egyik lehetséges útja a Janus Pannoniusszal folytatott levelezése volt. Marcin Bylica és Regiomontanus 1467 körül kezdett Magyarországon dolgozni. Bylica mint a király asztrológusa működött, a fontos események horoszkópjait ő állította föl az uralkodó számára. Regiomontanus, aki Bylicához hasonlóan a pozsonyi egyetem tanára volt, csak néhány évig tartózkodott Magyarországon; kidolgozta az asztrológiai házak megállapításának új módját, direkciós táblázatokat és kalendáriumot („csíziót”) írt. Bylica végig Mátyás szolgálatában állt, és a király halála után is Budán maradt (talán még a II. Ulászló trónra lépésének csillagállásait ábrázoló freskóhoz is ő készíthette a számításokat). Rajtuk kívül bizonyára számos, az asztrológia iránt érdeklődő személy tartozott hosszabb-rövidebb ideig Mátyás köréhez (példaként Galeotto Marziót említhetjük). A korban tehát igen nagy jelentőséget tulajdonítottak az asztrológiának: szintén ennek egyértelmű jele, hogy többek között Corvin János, valamint a pozsonyi egyetem alapításának horoszkópja is ránk maradt. Husztinak igaza van, amikor hangsúlyozza, hogy az asztrológiától – az akkori világnézet szerint – az emberek sorsa függött, ezért az események helyét és idejét illetően igyekeztek minél pontosabb adatokat beszerezni. A csillagok állásának nagy jelentőséget tulajdonítottak, ezért politikai döntések, háborúk kimenetele és országok sorsa függött az égitestek helyzetétől. Ugyanakkor éppen a horoszkóp jelentősége tette azt a hamisítás vonzó tárgyává. Aby Warburg munkájának²⁶ köszönhetően tudjuk, hogy Luthernek fél tucat különböző horoszkópja forgott közkezen; olasz asztrológusok (Cardanus és Lucas Gauricus) szándékosan helytelen dátumra állították fel a horoszkópot, hogy ily módon a reformátor számára kedvezőtlen értelmezést kapjanak. Gauricus tudvalevően VII. Kelemen pápa asztrológusa volt. Az asztrológia a politika – nem kevés pénzbe kerülő – eszköze volt, így a történelem folyamán a legtöbb asztrológust hatalmi pozícióban lévő emberek foglalkoztatták, ezért mindig kritikával kell kezelnünk a horoszkópokat. A budai palota falait díszítő horoszkópoknak igen komoly reprezentációs szerepük volt. A Mátyás születésére vonatkozó horoszkóp manipulációjának lehetőségével egyébként Bollók János is számolt. Ismerve a Mátyásra jellemző udvari reprezentáció, a hazai, de főleg külső országok felé irányuló, mesterien manipulált propagandát, ez egyáltalán nem volna meglepő. Azonban az eddigiek alapján (február 24-e Mátyásnap) valószínűnek tűnik, hogy Mátyás születési horoszkópja legfeljebb a pontos óra és perc tekintetében „manipulált”.

²⁵ HUSZTI József: *Janus Pannonius*. Pécs, 1931. Janus Pannonius Társaság. <http://mek.oszk.hu/08000/08091/08091.htm#n1> (2012. február 2.) XV. fejezet.

²⁶ WARBURG, Aby: *Pogány-antik jóslás Luther korából*. [Bp.] 1986.

A hazai történettudomány eddig elfogadta a Mátyás-horoszkópot a születés időpontjának forrásául, s véleményem szerint ezt a továbbiakban is komolyabb kockázat nélkül megtehetjük. A születés idejének egy napos eltérése Mátyás életének, uralkodásának vagy a magyar történelemben elfoglalt szerepének értelmezésén semmit nem változtat, ugyanakkor felhívja a figyelmet egy lényeges dologra: a horoszkóp a történelmi források egy speciális típusa, és mint ilyenek az értelmezése kiegészítő ismereteket kíván, ha el akarjuk kerülni a súlyos félreértéseket.

MÁRTON VESZPRÉMY

Das Geburtsdatum von Matthias Corvinus und Johann Corvinus

Das Horoskop als Quelle

Die zeitgenössischen Quellen bezüglich des Geburtsdatums des Matthias Corvinus, König von Ungarn, bieten uns umstrittene Daten an. Mit der Interpretation der Quellen hat sich Kálmán Guoth beschäftigt, seine Argumente überzeugen uns von der Richtigkeit des Datums 23. Februar 1443. Dieses Datum ist außerdem auch von den Horoskopen untermauert, die von den Hofastrologen für das Ereignis der Geburt Matthias' erstellt und von Lajos Szádeczky und József Huszti entdeckt wurden. Die Forscher haben aber die Tatsache nicht erkannt, dass die Horoskope – unserem heutigen Begriff nach – für den 24. Februar erstellt sind, weil die Astrologen damals Mittag als den Beginn des Tages betrachtet haben. (Kálmán Guoth hat das Phänomen festgestellt, aber seine Ergebnisse blieben von anderen Historikern anscheinend unbemerkt.) Diese Tatsache verursacht Abweichung in einigen anderen, von Huszti veröffentlichten Horoskop-Daten (Wahl zum König und Krönung von Matthias), und hilft uns, die bisher unerklärbaren Termine zu verstehen, die nächtlich zu sein vermutet waren.

Eine Frage bleibt noch unbeantwortet: Ist ein Horoskop eine glaubwürdige, zuverlässige Quelle? Das hängt auch davon ab, ob das Horoskop tatsächlich „für Benutz“ gemacht oder aus propagandistischen Gründen verfälscht wurde. In seinem Artikel argumentiert der Autor dafür, dass beim Fall der Geburt eines Kindes, das nicht in einer Herrscherfamilie geboren ist, man nicht ganz sicher sein kann, ob das Horoskop richtig ist; aber zum Beispiel das Horoskop einer Krönung mit größter Wahrscheinlichkeit vertrauenswürdig ist. Doch selbst wenn ein Horoskop manipuliert ist, ist dann wahrscheinlich nur die Uhrzeit der Geburt fragwürdig (in der Astrologie ergibt ein Unterschied von 20 – 30 Minuten eine völlig andere Interpretation). Angesichts dieser Tatsache kann man – wie die Historiker es bisher auch getan haben – das Horoskop als eine Quelle bezüglich der Geburt des Königs Matthias akzeptieren: Der Herrscher ist – unserem heutigen Wissen nach – am 24. Februar 1443 geboren.

Uns sind auch zwei Horoskope des außerehelichen Sohns von Matthias, Johann Corvinus, bekannt, aber die beiden sind nicht identisch. Da diese Horoskope die einzigen Quellen bezüglich des Geburtsdatums von Johann Corvinus sind, kann lediglich so viel festgestellt werden, dass er in der Nacht vom 2 auf den 3 April 1473 geboren ist, aber es lässt sich nicht genau entscheiden, an welchem Tag.